

Roshchin I. G.

CULTURAL EDUCATION NEEDS OF PUPILS IN PHYSICAL PREPARATIONS
IN PEDAGOGICAL VIEWS V. SUKHOMLINSKY

The article highlights the issue of physical preparation pupils in educational theory and practice V. Sukhomlinsky. Experience an outstanding teacher and humanist allows you to specify the best ways raising children's awareness of healthy lifestyles, the formation of their love for the work.

Analyzed the theoretical and practical approaches of realization of physical preparations of pupils of high school Pavlyshskoy. It is concluded that the innovative element of the experience V. Sukhomlinsky characterized the possibility of introducing productive ideas with minor changes and modifications, as some of them ahead of time already.

So conscious education needs in everyday use values physical fitness, health of the younger generation has always been an integral part of the universal values of any state. It is closely associated with the level of the state and its place among the leading countries in the cohort. Today in Ukraine there is an urgent situation regarding the health of students, there are only isolated cases of successful implementation of healthy technology activities of educational institutions. That is why we consider it appropriate to turn to teaching heritage not only figures of our time, but also teacher-humanist V. Sukhomlynsky.

Prospects for further scientific research retro consider expansion of innovative approaches, methods and teaching methods in the education of the objectives of conscious needs of students of secondary schools for their fitness

Keywords: needs, physical preparation pupils healthy lifestyle.

Рецензент: Кузьменко В.В.

УДК 372.033

Січко І. О.*

ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ
У ПРИРОДІ НА ЗАСАДАХ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Статтю присвячено актуальній проблемі педагогічної теорії і практики – вихованню в молодших школярів культури поведінки у природі. У статті розкрито основні шляхи формування цієї якості особистості в навчально-виховному процесі сучасної школи; обґрунтовано значущість екологічної освіти для розвитку підростаючого покоління; окреслено важливість ролі природи у всебічному гармонічному розвитку дитини, не тільки як материнського родинного початку, а й як джерела збагачення людської душі. Особливу увагу приділено висвітленню ідей В. Сухомлинського з нарощення екологічної культури молоді, які і сьогодні мають впроваджуватися у освітній простір та складати основу сучасного екологічного виховання й формування культури поведінки молодших школярів у природі.

Ключові слова: особистість, природа, виховання, культура поведінки, емоційна і пізнавальна сфери.

Нині проблема взаємодії людини і природи є однією з гострих наукових і господарських проблем світового співтовариства. Суспільство на сьогодні стурбоване обставинами, які змушують людство замислитися над необхідністю свідомого підходу до таких питань, як використання природних ресурсів, вплив розвинутого промислового і сільськогосподарського виробництва на стан природного середовища і здоров'я людей. Саме тому навчально-виховна діяльність сучасного навчального закладу має бути спрямована на формування природовідповідної поведінки молодшого школяра, розвиток свідомого й бережливого ставлення до природи тощо. Ці якості потрібно розвивати з дитинства у сім'ї та школі, за умови активного формування екологічної культури та накопичення систематичних знань у цій галузі. Сьогодні питання охорони природи переросло в грандіозну соціально-моральну проблему,

* © Січко І.О.*

у розв'язанні якої школа має відігравати основну роль. Активний процес модернізації освіти в Україні, широкоформатні зміни в навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема запровадження основ екологічного виховання, безперечно, сприятимуть всебічному розвитку учнів і формуватимуть їх пізнавальні інтереси до різних галузей знань. Як наслідок, серед інших напрямів навчально-виховної роботи з дітьми молодшого шкільного віку питання формування культури поведінки у природі молодших школярів набуває дедалі більшої актуальності. Основою формування свідомого ставлення до природи повинні стати знання про неї, усвідомлення себе активним суб'єктом природи, суб'єктом світу в якому ми живемо.

Одним із шляхів формування культури поведінки дітей молодшого шкільного віку є впровадження педагогічних ідей видатного українського педагога-новатора, заслуженого учителя України В. Сухомлинського з екологічного виховання дітей в сучасний освітній простір.

Теоретичні основи виховання молодого покоління у процесі спілкування з природою отримали висвітлення в працях відомих вітчизняних педагогів К. Ушинського, А. Макаренка, В. Огороднікова та інші.

Дослідженням питання взаємодії людини і природи займалося багато вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонтьєв.

Проблемі екологічного виховання учнів загальноосвітньої школи значну увагу приділяли І. Зверев, А. Захлебний, І. Суравегіна, А. Асмолов, Н. Бібік, Г. Тарасенко, Н. Пустовіт, Г. Волошина, В. Маршицька, Т. Юркова.

Проблема виховання людини у творчій спадщині видатного педагога розглядалася багатьма відомими педагогами, методистами, вчителями-практиками. Серед них І. Бабин, що досліджував проблему формування культури поведінки у природі як основу гармонійного розвитку особистості у контексті ідей В. Сухомлинського; Т. Гладюк – ідеї формування культури поведінки у природі молодших школярів у педагогічній спадщині В. Сухомлинського; Л. Нестеренко і Л. Пироженко – роль казок В. Сухомлинського у пробудженні почуттів дитини; Г. Бондаренко – уроки мислення як засіб формування творчих здібностей молодших школярів. Учені, вивчаючи спадщину В. Сухомлинського щодо формування в дітей любові до природи, приходять сьогодні до висновку, що метою екологічного виховання в науковому доробку визначного педагога і природолюбів було цілеспрямоване формування у його вихованців міцних знань про природу, розуміння органічного взаємозв'язку і єдності людини з навколишнім середовищем як єдиної гармонії, ролі природи у житті людини, необхідності її охорони, виховання особливої відповідальності за стан навколишнього середовища.

У дитячі роки, коли діти з інтересом отримують знання, необхідно формувати в них екоцентричний світогляд. Оскільки у шкільні роки найактивніше формується світогляд людини, її характер, звички, ставлення до навколишнього світу, то В. Сухомлинський цілеспрямовано та систематично під час навчання формував цілісне ставлення до природи, виховував почуття відповідальності за стан довкілля, любов до рідної землі. Підтвердженням цьому є такі слова педагога: «Ми вважали дуже важливим виховним завданням те, щоб наші вихованці бачили свою єдність з природою, переживали турботу і тривогу про збереження і примноження природних багатств, ... думка про те, що ми, діти природи, повинні бути дбайливими і вдячними, особливо виразна і хвилююча тоді, коли діти бачать плоди землі, замислюються, як треба оберігати джерело, з якого п'ють» [3].

Творчі пошуки, ідеї Василя Сухомлинського були новаторством у часи авторитарної радянської педагогіки. Яскрава самобутня думка видатного педагога, виражена в особистій практичній учительській та виховній праці, віднесена до теоретичних узагальнень, послужила розвитку демократичних та гуманістичних засад у педагогіці. Спадщина Василя Сухомлинського є цінним внеском у вітчизняну та світову скарбницю педагогічної думки.

Метою статті є розгляд сутності проблеми формування культури поведінки молоді в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського та втілення його ідей в практику роботи загальноосвітньої школи.

У дитинстві починається тривалий процес пізнання – і розумом, і серцем – тих якостей і цінностей, що лежать в основі моралі. Василь Сухомлинський вважав, що треба виховувати високоосвічених, працелюбних, наполегливих людей, готових долати не менші труднощі, ніж долали їхні батьки, діди, прадіди. Процес пізнання навколишньої дійсності є неодмінним емоційним стимулом думки для дитини дошкільного та молодшого шкільного віку. Істина, в якій узагальнюються предмети та явища навколишнього світу, стає особистим переконанням дитини тоді, коли вона одухотворяється яскравими образами, що впливають на почуття. Тому важливо, щоб перші наукові істини дитина пізнавала в навколишньому світі, щоб джерелом думки була краса й невичерпна складність природних явищ, щоб дитину поступово вводили до світу, суспільних відносин, праці. Природа, любов і дбайливе ставлення до неї, земля і праця на ній посідають важливе місце у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. Учений чітко визначає роль природи у вихованні учнів: «...природа не тільки об'єкт пізнання, не тільки сфера активної діяльності наших вихованців, а й частина їх буття, взаємовідносин, всього ладу їх життя» [4]. Природа – величезної ваги виховний фактор, що накладає свій відбиток на весь характер педагогічного процесу. Природа як світ, в якому дитина народжується, пізнає навколишню дійсність і саму себе, полегшує виховну роботу і водночас ускладнює її, бо робить її багатшою, багатограннішою. Постійне спілкування з природою і взаємодія з нею стає істотною стороною виховного процесу. Роль природи в навчальній роботі визначається насамперед активною діяльністю, участю фізичних і духовних сил дитини у пізнанні. Світ природи стає невичерпним джерелом знань завдяки тому, що знання надходять у дитячу голову дуже складним шляхом і через руки, через працю, через взаємовідносини з іншими людьми, через почуття і переживання, які забарвлюють її діяльність. «Якщо я хочу, щоб мислення дітей було особливо інтенсивним, щоб у них виникло багато запитань, ми йдемо з дітьми на ділянку, в сад, в теплицю і засукуємо рукава» [9, с. 538].

На думку В. О. Сухомлинського, виховання любові до природи, бережливого ставлення до неї починається з набуття вміння відчувати красу природи, сприймати її серцем. З цього приводу читаємо у нього: «Ми йшли в степ, сідали на вершину кургану, дивилися на широкі поля, засіяні пшеницею, милувалися квітучими садами й стрункими тополями, синім небом і співом жайворонка. Захоплені красою землі, де жили діди й прадіди, де нам судилося прожити життя, повторити себе в дітях, постаріти і піти в землю, яка народила нас, – це найважливіше емоційне джерело любові до Батьківщини» [7, с. 256]. Пізнання природи у «Школі радості», створеної В. О. Сухомлинським, починалося зі шкільного саду, шкільного городу, баштану, степу і завершувалося ознайомленням з природою інших країн в різних куточках Землі.

Уся система навчання і розумового розвитку у школі В. О. Сухомлинського виховувала у дітей естетичні почуття, бережливе ставлення до природи, як джерела краси, гармонії і життя, сприяла створенню життєрадісного емоційного фону та оптимальних умов для всебічного розвитку кожного учня. Тому подорожі у світ природи учений називав «уроками мислення», які приносили дітям дивовижні відкриття, розвивали їх мовлення, логічне мислення. Учні розмірковували над причинами і наслідками природних явищ, дізнавались про наявні в природі взаємозв'язки, їм прищеплювалися почуття цінності всього живого, співпереживання, необхідності бережного ставлення до людини і природи [1].

Однак, Василь Олександрович зазначав: «Природа сама собою не виховує. Марно було б, залишивши людину наодинці з природою, чекати, що вона під її впливом стане розумною, морально прекрасною, доброю, непримиренною до зла. Виховує тільки активна взаємодія людини з природою» [9, с. 546].

У Павлівській школі з перших днів навчання нав'ювалося: на широку стежину життя людину може вивести тільки діяльність, яка дає знання про природне, суспільне

середовище, про саму людину, орієнтує учнів на збереження природного середовища і власного самозбереження. За роки навчання в школі кожен учень саджав і вирощував квіти, дерева, кущі, орав своє поле і засівав зерновими. Учні збирали високі врожаї пшениці, вирощували виноградники, каштанові алеї, відроджували землі, які постраждали від ерозії, поєднуючи зусилля розуму і рук [3].

Водночас завдання формування культури поведінки молоді в природі розв'язувалось шляхом включення кожного учня в багатогранну гурткову роботу, пов'язану з дослідництвом, винахідництвом, системою трудових традицій і свят. Особлива увага надавалась фізичній праці на відкритому повітрі, у безпосередньому контакті з природою, що дає «повноту життєвих радощів», розвиває дитяче мислення, дитяче бачення світу.

В процесі формування культури поведінки у природі школярів В. О. Сухомлинський велику увагу приділяв ролі вчителя. Він уважав, що успішне розв'язання проблеми виховання любові і бережного ставлення до природи залежить від особливої майстерності педагога. Звернемось до прикладу. У початкових класах Павлівської школи навчався Павлик З. Учень не відчував інтересу до знань, творчого піднесення і натхнення, а класний керівник характеризував Павлика як ледачу і недбайливу дитину. З великими труднощами хлопчик перейшов до 5 класу. Учитель біології пізнав і розкрив задатки учня, дозволив йому підготуватися і поставити цікавий дослід, по закінченню якого Павлик зробив таке повідомлення: щоб виростити багато сіянців, треба брати гілочки з верхівок дерев. Педагог був у захопленні: «У мене навіть серце завмерло, коли я почув ці слова. Адже це справжній дослідник, майбутній вчений або талановитий садівник! Він не просто добивався поставленої мети, але вивчав, досліджував явища природи. Звичайно, по-своєму, по дитячому» [6, с. 84]. Так, зустріч з учителем біології, спілкування з ним на уроках і в позакласній діяльності пробудили думку, радість і щастя творчої праці і назавжди поставили крапку в безрадінному навчанні учня.

У сучасних умовах думки В. О. Сухомлинського про формування у молодших школярів культури поведінки у природі набувають особливої актуальності. Звертаючись до його творів, кожен учитель переконується, що спадщина вченого-гуманіста є найціннішою перлиною вітчизняної педагогічної думки і досвіду освітян.

Вивчаючи твори В. О. Сухомлинського, бачимо, що він великого значення в формуванні в учнів любові до природи надавав казці. Ось як поетично він про це пише: «Кожен день приносив нові відкриття в навколишньому світі. Кожне відкриття втілювалося у казку, творцем якої були діти» [5].

Казкові образи допомагали малюкам відчувати красу рідної землі. «Краса рідного краю, що відкривалася завдяки казці, фантазії, творчості, – це джерело любові до Батьківщини. Розуміння і відчуття величі, могутності Батьківщини приходять до людини поступово і мають своїм джерелом красу» [7, с. 38].

Василь Олександрович надавав першочергового значення методам безпосереднього ознайомлення дітей з природою. Природа забезпечує необхідні умови для вивчення властивостей предмета, оскільки надає можливість сприймати його на зір, дотик, слух. «Ведіть дітей у ліс, до річки, на дуг, – писав він, – відкрийте перед ними джерело, без якого неможливе повноцінне духовне життя, і ви побачите, як діти стануть розумними, спостережливими, кмітливими» [8, с. 345].

Одним із методів формування культури поведінки дітей у природі Василь Олександрович вважав роботу з природним матеріалом. Експериментування з природним матеріалом – неодмінна умова розвитку чуттєвого досвіду, мислительної діяльності як основи творчої діяльності, конструювання. Світ природи у Василя Сухомлинського нерозривно з'єднаний із світом творчої дитячої праці. В. О. Сухомлинський звертався до батьків, вчителів: «...ведіть дітей в обстановку, де є і яскраві образи, і причинно-наслідкові зв'язки між явищами, де діти захоплюються, переживають почуття подиву перед красою і водночас мислять, аналізують» [4].

Ефективність використання ідей Василя Олександровича Сухомлинського полягає у тому, що вони допомагають педагогам формувати естетичні, практичні, пізнавальні і моральні цінності у дітей. Водночас, вони допомагають розширити уявлення дітей про явища неживої і живої природи, їх взаємозв'язки і взаємозалежності; вести спостереження за красою і різноманітністю природи рідного краю та вихованню у дітей емоційно-дбайливого ставлення до природи.

Гуманістичні ідеї В. Сухомлинського передбачають якнайповніше врахування природної основи дитини. Недооцінка цих основ зумовлює відчуження від органічного зв'язку з природним середовищем, послаблює зв'язок поколінь та вплив народної педагогіки. Тут основною є ідея відповідальності кожного за нормальне життя всіх. На нашу думку, з педагогічною спадщиною В. Сухомлинського необхідно знайомити майбутніх учителів ще під час навчання у вищих навчальних закладах.

Власною педагогічною діяльністю, унікальним педагогічним експериментом у Павиській школі Василь Олександрович переконливо довів, що дітей необхідно вчити не тільки читати, писати, рахувати, а й пізнавати цікавий загадковий світ природи, який оточує нас, співпрацювати з цим світом і допомагати йому жити, а не шкодити. Ключова роль у цьому належить вчителю, який лікує дитячі душі і дійсно віддає своє серце дітям. Щоб ідеї великого педагога втілювались у життя сьогодні, вища педагогічна освіта повинна готувати професійно компетентних і конкурентоздатних, гуманістично орієнтованих висококваліфікованих спеціалістів, які б зуміли творчо розв'язувати проблеми педагогічного процесу у спільній діяльності зі своїми вихованцями [2, с. 10].

Аналіз педагогічного доробку В. Сухомлинського дає підстави стверджувати, що його ідеї і сьогодні є досить актуальними, мають велике практичне і теоретичне значення для розв'язання проблеми формування культури поведінки у природі учнів загальноосвітньої школи. Не претендуючи на повноту та вичерпність статті, ми намагались стисло розкрити стрижневу ідею педагогічних поглядів видатного гуманіста: любов і бережливе ставлення до природи – це патріотизм в дії.

Перспективи подальших досліджень у напрямку дослідження: потребує поглибленого вивчення питання взаємодії сім'ї і школи у розв'язанні проблеми формування у школярів екологічної культури.

Література:

1. Бортнікова Л. В. Принципи екологічного виховання за В. О. Сухомлинським, їх суть та значення [Електронний ресурс] / Л. В. Бортнікова. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/38246/.
2. Кічук Н. В. Творча особистість учителя у педагогічній спадщині В. Сухомлинського / Н. В. Кічук // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Педагогіка. – 2002. – № 5. – С. 10–11.
3. Коротка Т. О. Впровадження педагогічних ідей В. О. Сухомлинського в освітньому процесі Херсонського обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді [Електронний ресурс] / Т. О. Коротка. – Режим доступу: <http://junnat.kherson.ua/stati-45.htm>.
4. Мец І. М. Сухомлинський і природа [Електронний ресурс] / І. М. Мец. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/ucitelgeografiemecim/suhomlinskij-i-priroda>.
5. Наукова бібліотека Уманського педагогічного університету імені Павла Тичини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob_lsilsk_shkolu/41.
6. Сухомлинський В. О. Людина неповторна / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 5. – С. 80–96.
7. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1971. – 207 с.
8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – С. 7–279.
9. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 2. – 668 с.

10. Сухомлинський В. О. Школа і природа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 5. – С. 536–551.

Сичко І. А.

**ФОРМИРОВАНИЕ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ КУЛЬТУРЫ ПОВЕДЕНИЯ В ПРИРОДЕ
НА ПРИНЦИПАХ НАСЛЕДИЯ В. А. СУХОМЛИНСКОГО**

Статья посвящена проблемам воспитания у младших школьников культуры поведения в природе. В статье раскрываются основные пути формирования этого качества личности в учебно-воспитательном процессе. Обоснована значимость экологического образования для подрастающего поколения, и актуальность этой проблемы сегодня. Внимание акцентируется также на роли природы в формировании личности, поскольку она не только определяющий фактор развития, но и источник обогащения человеческой души. Особое внимание уделяется идеям педагогики В. А. Сухомлинского, которые должны составить основу современного экологического воспитания и формирования культуры поведения младших школьников в природе.

Ключевые слова: личность, природа, воспитание, культура поведения, эмоциональная и познавательная сферы.

Sichko I.O.

**FORMATION OF NATURE'S CULTURE BEHAVIOR
IN PRIMARY SCHOOL CHILDREN ON V.A.SUKHOMLINSKY HERITAGE**

The article is devoted to the problems of education in primary school children culture behavior in nature. The article describes the main ways of forming that person's quality in the education system. The importance of environmental education for the younger generation, and the relevance of actuality such questions are grounded. Attention is focused on the role of nature in the formation of personality, because it is not only the beginning of the maternal family, but also the source of the human soul. Particular attention is paid to the ideas of V. Sukhomlinsky's pedagogy which should form the basis of modern ecological education. The article reflects with the formation of environmental awareness of school children by means of environmental education. The importance of educational establishment in ecological education of students, exactly of the teacher's skill is not just as person who earns money but an artist who treats children's souls and really gives his heart to the children, bringing up the love and respect for nature by various methods (excursions in nature, the lessons in the open air, work in the nature, collective work which connects with research.). Examples of improving the quality of students' knowledge after their introduction into the nature are considered. Specific means of teacher's individual approach to the students with low levels of knowledge and skills are determined. The forms of work with students to build caring relationships and love for the environment are described. . The problem's of education as the formation of the individual environmental consciousness and thinking are devoted. The role of environmental education in the general education system as an integral component of the comprehensive development of students, and as a powerful mean of education is reflected.

Keywords: personality, nature, education, environmental education, culture of conduct, emotional and cognitive spheres.

УДК 372

Соколовська О. С.*

**ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОТРЕБ ОСОБИСТОСТІ
ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ПІЗНАННЯ СВІТУ**

Статтю присвячено актуальній сучасній проблемі педагогічної теорії і практики – естетичному вихованню учнівської молоді. У статті було проаналізовано науковий доробок В. О. Сухомлинського та розкрито особливості виховання культури потреб особистості, форми, методи та засоби його здійснення. Висвітлено погляди педагога-новатора щодо структури естетичної культури особистості, де виділено три основні компоненти: естетично-споглядальний, науково-теоретичний та практично-конструктивний. Окреслено

* © Соколовська О. С.*